

In een tijd waarin taal polariseert, scheidt Aukelien Weverling met haar taal juist een vrijplaats

Tekst [Jeroen Vullings](#)

Aukelien Weverlings vierde roman *In alle steden* heeft, zoals dat in boekenbedrijfsjargon heet, 'niet veel gedaan'. Het is een jaar geleden verschenen, de verhoopte aantallen lezers bleven uit en als de jury (ja, ik zat erin) van de Bookspot Literatuurprijs 2018 (de voortzetting van de ECI- en de AKO Literatuurprijs) deze roman recentelijk niet op de shortlist had gezet, dan was *In alle steden* rimpelloos verdwenen.

Daarom is het goed dat er literaire prijzen bestaan, omdat ze een pas op de plaats maken bij de ademloze actualiteit en boeken zo een tweede kans kunnen geven. In het geval van *In alle steden* is dat meer dan terecht. Het is niet zozeer bijzonder dat het een dystopie is – uitzinnig populair onder Angelsaksisch gerichte young adult-lezers (*The Hunger Games*) én liefhebbers van klassiekers als Aldous Huxleys *Brave New World* en George Orwells *1984*.

Meer literatuur?

Onze literair criticus Jeroen Vullings verstuurt elke maand de literaire nieuwsbrief 'De Republiek der Letteren'

De oorspronkelijkheid van Weverling (1977) schuilt in haar aanwending van de taal waarin het verhaal van *In alle steden* tot ons komt. Door die taal houdt ze haar vertelling vitaal. Dat kun je natuurlijk over elk verhaal zeggen, maar in dit geval heeft die talige beademing van de inhoud extra urgentie. Weverling wil namelijk nogal veel voor het voetlicht brengen – in intellectuele zin. Zoveel dat wanneer je daarover in een recensie breed zou uitweiden, het risico bestaat dat de leeshonger wegebt. De indruk zou dan snel (ten onrechte) kunnen postvatten dat Weverling geen roman, maar een hooggestemd manifest schreef.

Ga maar na: de digitale omwenteling is een feit in de toekomst die Weverling schetst; Big Brother is ingrijpender werkelijkheid geworden dan ooit bevroed kon worden. Je hebt een ministerie van Volksvertrouwen, dat de digitale communicatie scherp in de gaten houdt. Ook wil je niet te maken krijgen met de toezichhoudende rabauwen van 'De Verbetering', waar de knuist regeert.

'Lees *In alle steden*: zo'n goede kracht als Aukelien Weverling
heeft de Nederlandse literatuur nodig.'

A.F.TH. VAN DER HEIJDEN

AUKELIEN WEVERLING

In alle steden

ROMAN



Weverling beogde een exempel

Uit het feit dat Weverling de stad waar dit zich alles afspeelt geen naam geeft, blijkt dat ze met *In alle steden* een exemplaar beoogde – neem die naar het omnivalente reikende titel al: haar stad is universeel. Weverlings leerstellige drijfveer betreft vermoedelijk een sociaal standpunt, want haar stad kent rijke en arme wijken, gerangschikt naar de letters van het alfabet A (de beste) tot en met G (bar). Duurzaamheid is het devies, en wie hoger (door de duurzame benutting van de aldus opgestapelde woonruimte) woont – in torenhoge flats – bevindt zich hoger op de maatschappelijke ladder. Woon je beter, dan is het leven een stuk aangenamer en kun je aanspraak maken op bijvoorbeeld betere gezondheidszorg.

In Weverlings toekomstwereld leef je als koning of als hond, een tussenweg is er niet. Ook al wordt er gedaan alsof dat wel zo is.

Haar held Bennie is voor een dubbeltje geboren en hij wil hoger op de maatschappelijke ladder terechtkomen. 'Ik wilde architect worden, ik zie de mens als kameleon van zijn omgeving en ik wilde de wereld veranderen door de omgeving te veranderen, maar het is me niet gelukt.' Even slaagde hij in zijn sociale stijgstreven – hij kreeg een baantje bij de krant, maar dat avontuur is al voorbij als het verhaal begint.

Bennie heeft weliswaar een scherpe kop en hij is eigenzinnig, maar het ontbreekt hem aan de juiste connecties. Niet zomaar luidt de ondertitel van *In alle steden*: 'Als koningen en honden'. Ondanks de ogenschijnlijke sociale mobiliteit die onder meer wordt verbeeld door met alfabetletters toegeruste woonzones, is Weverlings toekomstwereld sterk gepolariseerd op een manier die we van haar literaire voorganger J.G. Ballard kennen: de rijken in compounds, de armen daarbuiten. Je leeft als koning of als hond, een tussenweg is er niet. Ook al wordt er gedaan alsof dat wel zo is.

Eng ministerie en andere nachtmerrieachtige overheidsinstanties

Tot zover Weverlings via de toekomst geventileerde, sombere maatschappijkritiek, die je (al onderschrijf ik die persoonlijk) als lezer kunt beamen of negeren. Haar hoofdpersoon is een dwingender element in de roman: Bennie is *down and out*, drankzuchtig aan de dool. Hij houdt de moed erin en dat is maar goed ook, want hij is de verteller. En wat voor een. Toch is het, gelet op de actie, niet zozeer zijn ontwikkelingsgang die je deze roman door doet lezen. Het is iets anders dat hem belang verschaft.

In alle steden is grofweg op twee manieren te lezen. Eerst: als een verbeelding van een toekomstige wereld, die een uitvergrote versie is van de onze, wanneer je de laatste verworvenheden van de sociaaldemocratie alvast

wegdenkt. Tegelijkertijd is het een totalitaire wereld waarin de onvrijheid schuilt in het voortdurend in de gaten gehouden worden. Weverling lardeert dat beeld met vele verwijzingen naar eerdere dystopieschrijvers als Ballard (die futuristische behuizing van de *haves*) en Orwell (zo'n eng ministerie en andere nachtmerrieachtige overheidsinstanties).

Wat mij betreft het bestaansrecht van deze zoveelste dystopie:

Weverlings taal.

Een tweede manier, die beduidend meer literair genot verschaft en wat mij betreft het bestaansrecht verleent aan deze zoveelste dystopie, is Weverlings taal. De taal die uit Bennies mond komt. Ook daarbij zou je aan literaire voorgangers kunnen denken, vooral aan Anthony Burgess in *A Clockwork Orange*. In die anti-utopische roman bedient de hoofdpersoon, de hooligan Alex, zich van 'Nadsat', een taal van Burgess' eigen makelij met elementen uit het Russisch, achttiende-eeuws Engels en adolescenten-slang. Burgess' taal was krachtiger, markanter dan die van Bennie, maar Weverlings variant is organischer. Bovendien wordt het nergens koeterwaals of *mumbo jumbo*; Bennie blijft begrijpelijk en betekenisvol spreken.

Wat een wijf!

Tegelijkertijd zou het mij niet verbazen als Weverling een grondige lezer is van A.F.Th. van der Heijden, een schrijver die een uitzonderlijk gehoor heeft voor idiosyncratisch sprekende types aan de onderkant van de samenleving. Net als bij Bennie het geval is, zijn dat in Van der Heijdens proza ook nogal eens figuren die schipperen tussen de boven- en onderwereld, de wereld van de *haves* en *have-nots*. Los van invloed en/of verwantschap, feit is dat Bennies taal een uitzonderlijk grote idiomatische kracht bezit.

Ten bewijze van de frictie tussen vrijwel onoverbrugbare werelden ontsporen spreekwoorden en gezegden, die verhaspeld en onafgemaakt gebruikt worden.

In zijn mengelmoes komen de twee werelden samen: die van de koningen en die van de honden. In zijn levenslustige, ritmisch hortende woordenstroom combineert hij gemeenzame taal ('Wat een wijf!') met verrassende lyriek: 'Wie met pek omgaat, raakt ermee besmet, was de filosofie waarmee ik aan mijn dagtochten begon door de betere wijken, lange wandelingen die het zuur in je benen joegen naar plekken waar kreukvrije pakken achter glanzende ruiten hingen te wachten tot ze in een hoes met een rits de winkel uit gedragen werden.'

Dat gaat van au; ten bewijze van die frictie tussen die vrijwel onoverbrugbare werelden ontsporen zijn spreekwoorden en gezegden, die verhaspeld en onafgemaakt gebruikt worden. Over de knecht Alfi zegt hij: 'Al was het lang niet makkelijk hem uit te leggen wat de kienste en koenste al niet begrepen, maar een dappere poging deed ik wel voor die lieve jongen die hart maar geen verstand gegeven was. Zelfs als zou hij er nooit kaas van eten, mooi dat ik hem niet voor half geld nam.'

De taal wordt in toenemende mate verdacht gemaakt

Je kunt Aukelien Weverlings een roman lang consequent volgehouden taalwaagstuk uiteraard zien als de proeve van meesterschap die ze wilde afleggen. Maar binnen de portee van haar roman kan het voor iets betekenisvollers staan: *never the twain shall meet*, behalve in de taal. Arm, rijk, boven- en onderwereld, koningen en honden kunnen op die unieke vrijplaats samenkomen. Geen slechte nevenfunctie van – bij uitbreiding – de literatuur in deze zorgwekkend gepolariseerde tijden.

De lust woorden en termen te verketteren, lijkt momenteel groter dan de viering van de vrijheid in, van en door de taal.

Een paar jaar geleden had ik het bij die conclusie gelaten, maar de tijden zijn veranderd. Door het populisme is de taal in het publieke domein kaler geworden en vooral gepolitiseerd. Het drammerige herhalen door de politicus van de enkelvoudige boodschap of de term ('kartel') die hij er bij zijn publiek in wil rammen, is gemeengoed geworden. Tezelfdertijd wordt de taal in toenemende mate verdacht gemaakt, geïncrimineerd door het gif dat identiteitspolitiek heet. De lust woorden en termen te verketteren, lijkt momenteel groter dan de viering van de vrijheid in, van en door de taal.

Dat tezamen verandert ook de status van de literatuur in deze tijd. De Franse filosoof Georges Bataille zag de literatuur nog als 'de stem van het kwaad', waarin onderdrukte driften, verlangens en waarheden geuit konden worden. Maar Bataille leefde, anders dan Weverling, in door moraal geregeerde tijden. Zo bezien geeft *In alle steden* eerder dan aan die van de amoraliteit, ruimte aan de stem van de vrijheid. Alleen in de literatuur kun je straffeloos zeggen wat je wilt. En hoe je dat wilt.